

Sõjaromaan

VÄINÖ LINNA

Sõjaromaan

TÕLKINUD ENDEL MALLENE ja MEELIK MALLENE

Originaali tiitel:
Väinö Linna
Sotaromaani
WSOY, Helsinki 2000

First published by Werner Söderström Ltd in 2000 with the Finnish title
Sotaromaani. Tuntemattoman sotilaan käsikirjoitus.

Esmatrükk eesti keeles: Eesti Päevalehe AS & Balti Raamat OÜ, 2006

Kujundanud Villu Koskaru
Kaaneillustratsioon Martti Mykkänen
Toimetanud Maris Makko

Tõlge eesti keelde © Endel Mallene, Meelik Mallene ja Tänapäev 2016
© The Estate of Väinö Linna and WSOY
Published by arrangement with Bonnier Rights Finland, Helsinki.
Kaaneillustratsioon © Martti Mykkäse pärijad

ISBN 978-9949-27-994-4

Trükitud AS Pakett trükikojas

www.tnp.ee

ESIMENE PEATÜKK

I

Nagu üldiselt teada, on Jumal kõikvõimas, kõiketeadja ning ettenägelik. Nii oli ta omal ajal lasknud metsatulekahjul põletada kümneid hektareid riigimetsa ühel liivanõmmel Joensuu linna läheduses. Kombekohaselt püüdsid inimesed kõike kokku võttes ta tööd peatada, aga kõigutamatult põletas ta metsa nii laial alal, kui ta oma tulevastele kavatsustele vajalikuks pidas.

Keegi kolonel nägi esimesena, kui kaugele oli ulatunud kõigevägevama pilk. Ta oli ühe korpuse staabiülem ja väeosi paigutades nägi ta, et põlendik oli eriti sobiv majutuskoht.

Soome Talvesõda oli sõditud, sõda, mis oli kõigist senistest parim, sest selles võitsid mõlemad osapooled. Soomlased võitsid sedavõrd vähem, et nad pidid oma maa-alasid vastasele loovutama ja selle tagajärjel tekkinud uue piiri taha tõmbuma.

Väeriismed lasti koju ja noored aastakäigud kutsuti nende asemele. Põlendik sai jalaväepataljoni vaevamaaks. Vanad mehed lahkusid kevadkuumuse aegu. Oma läkiläkide, kasukanässide, kampsunite ja viltidega. Nad läksid tagasi ilma „kohanemiskusteta”. Esiteks põhjalik soome peatäis ja siis tööle. Oli meie ohver asjatu? Seda võisid arutada need, kel ei olnud külvitöid ees, ja see, et nad nõnda arutasid, pani kahtlema, kas nende ohver nii väga suur oligi.

Üldiselt olid nad tervet tõugu. Mis erilisi hingelisi raskusi oleks neil eraellu pääsemisel pidanud tekkima? Neil polnud võimalust sellest endale komistuskivi teha. Ja hing võib olla vanadel inimestel, kes elavad oma patukahetsusaastakümnes, aga sõjamehel pole sellega midagi teha. Kel ta oli, pidi selle võimalikult aegsasti endas uinutama. Aukuvajunud silmad habetunud vinniliste põskede kohal töid esile vaid looma, kes salakavala ja metsikuna püüab toime tulla kahe ülesandega, oma positsiooni ja hingematukese säilitamisega.

Noor aastakäik tuli asemele.

Seal nad seisis, pisut vaevaliselt kordasaadud rivis, need emakese Soome poolt maailmaajaloole valitud ohvrid. Talumehed vastupidavates riietes, päevilised kuueväel, kaelaside kortsunud poesärgi krae alt ripnemas, ja sekka mõni linlane, kel oli „ulster” seljas ja kes „näh, ei mäletanud kogu reisis näh mitte kui midagi”.

Alguses oli Mäkinen natuke arglik. Komps kaelas, parimad riided seljas ja taskus viimane puumetsast teenitud palk. Tal oli naabritüdruku päevapiltki. Ega Mäkinen tüdrukusse armunud olnud, mitte rohkem kui tüdruk temassegi, aga sõjaväes ju vaadatavat tüdrukute pilte. Nad olid naabritena üsna igapäevaselt elanud, aga lahkudes oli Mäkinen võtnud pildi kohmaka naljatusega. Ära unusta kirjutada.

Missugune oli tema suhtumine maailmaajaloo suurde laiviini, millest üht ja teist oli tema kõrvu kandunud? Aadu hakkab mürgeldama. Nõnda arvas ta. Mäkinen teadis küll, mis mürgeldamine oli. Ikka vahel juhtus tantsupidudel, et mõni löömavend lambid tooliga laest pühkis ja röögatas: tuba tühjaks, kurat võtku! Soomlane on vägev ja meie ei alustanud. Küllap meil õigus on. Nõnda mõtles temagi. Ja kui veel tulevad, siis vastame samamoodi vägivallale vägivallaga, kurat!

„Ilus on surra, kui teiste ees vaprana langed, võideldes isamaa eest.” Algkoolis oli nõnda püütud õilistada seda toatühjendamises väljenduvat kangelasmeelt. See fanatism pidi ilusamini esile tulema. Aga nende meeste meel ei tahtnud süttida sõnadest, mis keegi lonkur oli sepitsenud. „Seal Hellas, siis väga vanal ajal, tähendab, kui Soomet veel olemaski ei olnud.”

Härradele sellised laulud sobivad, sest soome rahvamees teab harilikult hästi, mis härrade peas peitub. Kui neid tehti, pääses pisike sortsatus sekka. Nende meeleolu aga tõstsid rohkem jutustused meestest, kes tanki peale hüppasid ja raudkangiga kuulipildujate torud kõveraks väänasid. See meenus rohkem neid koduseid kangelaslugusid.

Sellest õilistus nende soomlus. Sel viisil olid nad isamaalised. Õigupoolest vaimult just kõige sobivamad selleks ülesandeks, milleks nad olid kokku kutsutud.

Möödus aasta. Põlendiku servale oli kerkinud barakke ja lagendikust endast oli tehtud õppeväljak. Seal nad jooksid, käratsesid ja arenesid vähehaaval laisk-sitkeiks „vanadeks”. Eks pidi Mäkinengi sõdur olema. Temast ei saanud päris niisugust, nagu tegijad olid mõelnud, aga sellisenagi pidi ta kõlbama maailmaajaloo pöörisesse astumiseks.

II

Kuulipildujakompanii harjutas oma lagendikupoolel. Oli palav õhtupoolik, ja soojus ning äsjasöödud lõuna olid mehed nii loiuks teinud, et õppus edenes veel lodevamalt kui harilikult. Jaoülemadki olid juba nii kaua allohvitserid olnud, et selle kogemuse veetus enam meeli ei teritanud, eriti kui ajateenijast nooremseersant võis end oma sõjaväekarjääri tipule jõudnuks lugeda. Ka veidi eemal seisvaist rühmaülemaist polnud kannustajaid ega kaasaaitajaid, juhul kui jaoülemail oleks pähe tulnud rohkem nõuda kui just tingimata tarvis. Seesugust oleks taltsutatud rivist kostva pominaga:

„Ära karju, kuradi sõjahull!”

Laisalt kõlasid komandosõnad ja pisut veelgi laisemalt kõlksusid relvad, kui mehed pöördeid tehes neid tõstsid ja langetasid:

„Just, just. Pöördeid peab sõjas oskama. Kui ikka õige vinkli võtad, siis tuled omadega läbi. Siis on sõda nagu käkitegu.”

„Mis see Rahikainen pobiseb? Rivis lõuad pidada!”

„Pea oma lõuad!”

Äkki tuli õppusele elu sisse. Kära ja liikumine elavnes ja eemalseisvad ohvitseridki astusid igaüks oma rühma juurde. See tuli sellest, et kantseleibaraki poolt lähenes õppeväljakule lüheldane kuivetonud mees. See oli kompaniiülem, jäägrikapten Kaarna. Ta oli aastatelt viiekümne ümber ja nii sirge rühi ja puhaste näojoontega, et oma väikesest kogust hoolimata mõjus meeldivana. Kapten oli väga väledate liigutustega ja vilgas mees, aga seekord paistis ta kõnnakus veel mingi eriline rutt olevat. Ta vaatas käies kogu aeg kompanii poole, nagu oleks ta kannatamatult tahtnud kohe kohal olla. Nii ta siis ko-

mistaski ühe põlenud juurika otsa, leidis aga kähku tasakaalu ja sõnas väledalt:

„Vaata, kus kurat!”

Ta pöördus juurikat vaatama ja komistas kohe uuesti, suutes seekord suure vaevaga püsti jääda. Tõttamisest kaasakistatud mõte purskus manamiseks:

„No-no-no-no. Kuradi kurat!”

Seejärel oli kuulda veel heledaid rahulolematuid kurguhääli: hmkhü, hmkhü.

Kompanii juurde jõudnud, ta seisatas ja tõmbas kopsud õhku täis. Siis karjatas ta igat silpi rõhutades häälega, mis katkes võhma puudumisest:

„Kuu-li-pildu-ja-kom-pa-nii!”

Meeste rivi pöördus kiiresti näoga kapteni poole ja kõik tardusid valveseisangusse. Keegi ähmiga valele poole pööranu parandas hinge kinni pidades oma eksimuse, kuulis aga oma kergenduseks kohe uut käsklust:

„Vabalt... Rühmaülemad!”

Meeste pingutatud rüht lõdvenes ja kolm ohvitseri hakkasid kärmelt kapteni poole astuma. Ta ootas kannatamatult, vaadates kord nende lähenemist, kord taevast, samal ajal rahutult jalgu vahetades. Kõik kolm asetusid üksteise kõrvale ja võtsid valveseisangu. Kaarna vältis esimese rühma ülema, leitnant Lammio seisangut vaatamast. Teda ärritas kõigepealt Lammio nõksamisi mütsinoka juurde tõusev käsi, mille ranne moodustas eeskirjadevastase kõveriku. Ka muidu ei talunud kapten eriti seda meest. Pika ja kitsanäolise Helsingi leitnandi iseteadlik kõrkus pani proovile Kaarna kannatlikkuse, mis ka muidu kõige raudsem ei olnud. Lammio oli kaadriohvitser ja sõjakool oli ta lõplikult ära rikkunud. Sealt oli ta saanud oma käitumisse jooni, mis panid vana kapteni peaaegu hambaid

kiristama. Mehed vihkasid Lammio häältki, mis oli vastikult kime, kui ta oma lihvitud sõnu ette ladus.

Teise rühma ülem oli noor ajateenijast lipnik, Lääne-Soomes alevi ühisgümnaasiumist üliõpilaseks jõudnud poiss, kes püüdis end sobitada Talvesõja poolt loodud lipnikumüüdi malliga.

Kolmanda rühma ülem oli samuti reservlipnik, ealt kolmekümne lähedal. Vilho Koskela oli Häme väikemaapidaja hämelasest poeg, jässaka kehaehitusega, heledajuukseline, sinisilmne, lõualohukesega ja nii vähese jutuga, et oli saanud hüüdnimeks Ville Vaikija. Mehed olid kuulnud lugusid ta silmapaistvast tublidusest Talvesõjas. Ise ei rääkinud ta sellest kunagi sõnakestki. Teati ainult, et ta sõja lõpus oli tegutsenud kompaniülemana, olles ise veel seersant. Pärast sõja lõppu oli ta komandeeritud ohvitseride kooli ja jäänud ülemäärase palgalise lipnikuna armeesse. Teenistuses oli ta napsõnaline, veidi saamatu, kuid asjalik, nii et tuli meeste õpetamisega toime sama hästi kui teisedki.

Kapten pidas temast väga lugu, ja nii kõneles ta nüüdki just nagu Koskelale, ning teised olid kuidagi kõrvalised. Kompanii jälgis nende nelja ohvitseri veidi pikaks venivat vestlust, hellitades mõttes lootust, et see tähendab riviõpuste muutmist millekski muuks. Viimaks nõupidamine lõppes. Kapten pöördus tagasi kantseleibaraki poole ja ohvitserid oma rühmade juurde. Meeleolu kompaniis elavnes märgatavalt, kui rühmad kokku kutsuti ja barakkide juurde lasti marssida.

„Kindlasti lastakse ujuma,” sosistas keegi lootusrikas oma rivikaaslasele, aga too oli juba kaotanud usu, et sõjaväes võiks meeldivaid üllatusi ette tulla, ja piirdus poolvihase ühmatusega.